

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) [Електронний ресурс] : від 22 грудня 2010 року № N 23-рп/2010. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10>.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=5&nreg=80731-10>

4. Про дорожній рух [Електронний ресурс] : Закон України від 30.06.1993 № 3353-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>.

5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3855&skl=8.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху [текст] : Закон України від 24.09.2008 № 586- VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 10-11. – Ст. 137.

ГРАДОВИЙ В. Б.,
помічник судді
(Апеляційний суд Чернівецької області)

УДК 342.9

СУДОВЕ РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ В ПРОВАДЖЕННІ ЗА ВИНЯТКОВИМИ ОБСТАВИНАМИ

У статті розкривається та характеризується судове рішення в адміністративному судочинстві в провадженні за винятковими обставинами. Визначаються умови, за яких судове рішення адміністративного суду може бути переглянуте за винятковими обставинами, та пропонується власна структура і визначення перегляду судового рішення в адміністративному судочинстві в провадженні за винятковими обставинами.

Ключові слова: виняткові обставини, судове рішення, постанова, ухвала, окрема думка, заява.

В статье раскрывается и характеризуется судебное решение в административном судопроизводстве в производстве по исключительным обстоятельствам. Определяются условия, за которых судебное решение административного суда может быть пересмотрено по исключительным обстоятельствам, и предлагается собственная структура и определение пересмотра судебного решения в административном судопроизводстве в производстве по исключительным обстоятельствам.

Ключевые слова: исключительные обстоятельства, судебное решение, постановление, определение, отдельное мнение, заявление.

The article revealed and characterized judgment in administrative proceedings in proceedings under exceptional circumstances. Defined the conditions under which the judgment of the administrative court may be reviewed under exceptional circumstances and offers its own structure and determination of judicial review of administrative proceedings in proceedings under exceptional circumstances.

Key words: exceptional circumstances, judgment, decree, dissenting opinion, statement.

Вступ. Судово-правова реформа повинна привести судову систему України у відповідність із соціально-економічними та політичними змінами, що відбулись у суспільстві. Дана реформа поставила перед ученими-юристами і практиками серйозні теоретичні та практичні проблеми. Одна з таких проблем стосується судового рішення в адміністративному судочинстві в провадженні за винятковими обставинами. Усунення недоліків судового рішення адміністративного суду, ухваленого в провадженні за винятковими обставинами, сприятиме удосконаленню механізмів забезпечення законності в адміністративному судочинстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над розробкою судового рішення в адміністративному судочинстві в провадженні за винятковими обставинами працювали відомі науковці, зокрема серед них можна

виділити таких: В.М. Бевзенко, В.В. Гордєєв, О.І. Харитонова, В.К. Колпаков, С.В. Ківалов, В.М. Кравчук, А.Т. Комзюк, Р.С. Мельник, О.М. Пасенюк, М.І. Цуркан та інші.

Постановка завдання. Мета статті – охарактеризувати судові рішення в адміністративному судочинстві в провадженні за винятковими обставинами. Для досягнення зазначеної мети поставлено завдання дослідити структуру судового рішення в адміністративному судочинстві в провадженні за винятковими обставинами та надати власне визначення перегляду судового рішення в адміністративному судочинстві в провадженні за винятковими обставинами.

Результати дослідження. Різновидом касаційного провадження є перегляд судових рішень за винятковими обставинами, зміст та особливості якого закріплені ст. ст. 235-244 Глави 3 Розділу IV Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України).

Поява цього інституту пов'язана із закріпленою в Україні чотирирівневою судовою системою. Найвищим рівнем (інстанцією) є Верховний Суд України, який шляхом перегляду судових рішень судів загальної юрисдикції спрямовує в єдиному руслі судову практику. Проте слід зазначити, що не всі науковці та практики підтримують створення цього інституту. Так, В. Коваль, Д. Притика, В. Німченко вважають його неприйнятним, оскільки Верховний Суд України повинен здійснювати стосовно вищих спеціалізованих судів не касаційні, а ревізійні повноваження. Водночас Д. Притика зазначає, що Верховний Суд України на Пленумі мав би можливість переглядати справи, які набрали законної сили, якщо вони оскаржуються за питань конституційності закону, що був застосований судом, а також за звернення сторони зі скаргами на рішення національного суду до міжнародної судової установи, членом або учасником якої є Україна [1, с. 223-224].

В юридичній літературі такий перегляд прийнято називати «повторною касацією», оскільки перегляду за винятковими обставинами підлягають судові рішення, що набрали законної сили та які були переглянуті в касаційному порядку, або які є рішеннями суду касаційної інстанції. Законодавець встановлює, що перегляд судових рішень за винятковими обставинами є різновидом касаційного провадження (ч. 2 ст. 235 КАС України), а відтак для перегляду за винятковими обставинами застосовуються усі правила касаційного розгляду адміністративних справ з урахуванням особливостей, визначених статтями 235 – 244 КАС України [2, с. 459; 3, с. 282].

Завданням провадження за винятковими обставинами є перегляд судових рішень в адміністративних справах на предмет правильності застосування права у разі:

1. Неоднакового застосування Вищим адміністративним судом або Вищим адміністративним судом та іншим судом касаційної інстанції однієї й тієї самої норми права;
2. Визнання судових рішень міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, такими, що порушують міжнародні зобов'язання України.

Це ті два випадки, коли найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції – Верховний Суд України – повинен принципово визначитися у найскладніших ситуаціях з точки зору права. Таким чином, діяльність Верховного суду може визначити «політику» правозастосування для системи судів загальної юрисдикції, оскільки його рішення, як правило, мають прецедентний характер для всіх судів загальної юрисдикції [4, с. 857].

Неоднакове застосування Вищим адміністративним судом України та іншим судом касаційної інстанції однієї й тієї самої норми права має місце у різних справах, але у подібних правових ситуаціях. Йдеться про застосування, насамперед, норм матеріального права. Однак можливо, що й неоднакове застосування норм процесуального права може стати підставою для оскарження за винятковими обставинами. Передусім це може бути тоді, коли таке застосування виявилось у судових рішеннях Вищого адміністративного суду України [4, с. 863-864].

Неоднакове застосування однієї й тієї самої норми матеріального чи процесуального права може проявлятися у самих різноманітних випадках. Наприклад, неоднакове визначення перебігу процесуального строку [5]; одноособове вирішення суддею Вищого адміністративного суду України питання щодо повернення скарги після порушення касаційного провадження [6] тощо.

На наш погляд, неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права є тоді, коли суди в аналогічних ситуаціях застосовують різні норми права, що, в свою чергу, призводить до різного трактування закону і різної судової практики, яка негативно впливає на захист прав і свобод людини і громадянина.

Суб'єктами оскарження рішення суду за винятковими обставинами можуть бути:

1. Сторони у справі, на захист свобод та інтересів яких подано адміністративний позов, а також суб'єкт владних повноважень, на діяльність та виконання повноважень якого подано позовну заяву до адміністративного суду, а також відповідач, тобто суб'єкт владних повноважень, а у випадках, передбачених законом, – й інші особи, до яких звернено вимогу позивача. Йдеться про громадян України, іноземців чи осіб без громадянства, підприємства, установи, організації (юридичні особи), суб'єкти владних повноважень; відповідачем в адміністративній справі є суб'єкт владних повноважень та громадянин України, іноземці чи особа без громадянства, їх об'єднання, юридичні особи, у відповідних випадках;

2. Інші особи, які беруть участь у справі (треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, а також ті, які не заявляють таких вимог), та представники третіх осіб.

Також потрібно зауважити, що у ст. 55 КАС України передбачається можливість процесуального правонаступництва в адміністративному процесі, тобто допускається на будь-якій стадії адміністративного процесу замінити відповідну сторону чи третю особу її правонаступником. Отже, правом оскарження за винятковими обставинами користуються й правонаступники [7, с. 609].

Слід зауважити, що перелік виняткових обставин, тобто підстав для перегляду адміністративних справ у порядку «повторної касації» у Верховному Суді України, є вичерпним [2, с. 463-465].

Заява про перегляд судових рішень в адміністративному судочинстві подається протягом трьох місяців з дня ухвалення судового рішення, щодо якого заявлено клопотання про перегляд або з дня ухвалення судового рішення, на яке здійснюється посилання на підтвердження підстав, установлених п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС України, якщо воно ухвалено пізніше, але не пізніше одного року з дня ухвалення судового рішення, про перегляд якого подається заява (ч. 1 ст. 238 КАС України).

Скарга за винятковими обставинами подається лише у письмовій формі (ч. 3 ст. 239 і ч. 1 ст. 213 КАС України), тобто вона має бути виготовлена на аркуші (аркушах) паперу друкарським або рукописним способом. Цей документ викладається державною мовою (або з перекладом на державну мову).

До форми і змісту скарги за винятковими обставинами застосовуються правила, встановлені для касаційної скарги (ст. 213 КАС України). Разом з тим у скарзі потрібно враховувати особливості провадження за винятковими обставинами. Тому у скарзі за винятковими обставинами мають бути зазначені:

1. Найменування адміністративного суду, до якого подається скарга (Верховний Суд України, Судова палата в адміністративних справах);

2. Прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи або повне найменування юридичної особи чи органу, які подають скаргу, а також тих, які беруть участь у справі, їхня поштова адреса, а також номер телефону, факсу тощо, адреса електронної пошти, якщо такі є (ці реквізити необхідні суду для направлення кореспонденції, зокрема копій ухвал про допуск скарги або відмову у цьому, а номери засобів зв'язку чи адреса електронної пошти можуть бути потрібні для здійснення термінових викликів чи повідомлень), одночасно бажано також зазначити процесуальний статус осіб, які беруть участь у справі (позивач, відповідач, треті особи, представники), хоча законом цього і не вимагається;

3. Реквізити рішень судів попередніх інстанцій, що оскаржуються (наприклад, принаймні необхідно зазначити назву судових рішень, найменування адміністративних судів, що їх ухвалили, номер справи, дату ухвалення);

4. Обґрунтування вимог особи, яка подала скаргу. Наприклад, слід зазначити, з якої підстави особа оскаржує рішення відповідно до ст. 237 КАС України; якщо з першої підстави, то необхідно послатися на рішення суду касаційної інстанції в іншій справі, де він інакше застосував норму права, вмотивувати, в чому полягає неоднаковість застосування і помилка суду, обґрунтувати правильний, на думку скаржника, варіант застосування норми права; якщо скаргу подано з другої підстави, то слід зазначити, яким саме рішенням міжнародної судової установи констатовано порушення міжнародних зобов'язань України, у чому полягають ці порушення, і які наслідки це рішення міжнародної судової установи повинно мати для рішень національних судів;

5. Вимоги особи, яка подає скаргу, до Верховного Суду України (тобто прохання особи про бажане для неї рішення Верховного Суду України відповідно до ст. 243 КАС України);

6. У разі необхідності – клопотання особи, яка подає скаргу (наприклад, вмотивовані клопотання про: поновлення строку на оскарження, зупинення виконання оскаржуваних рішень, проведення розгляду справи за винятковими обставинами у судовому засіданні з участю особи, яка подає скаргу тощо; дані клопотання можуть бути викладені також окремими заявами, що додаються до скарги; за відсутності клопотання про проведення розгляду у судовому засіданні з участю особи розгляд справи за винятковими обставинами відбувається у письмовому провадженні);

7. Перелік матеріалів, які додаються (наприклад, довіреність на представництво, квитанція про сплату судового збору, копії скарги для інших осіб, які беруть участь у справі, копії оскаржуваних судових рішень тощо).

І звичайно, скарга за винятковими обставинами має бути підписана особою, яка її подає, або її представником, із зазначенням дати підписання [4, с. 870-871].

Допуск скарги до провадження за винятковими обставинами – це особливий порядок підготовки матеріалів до розгляду справи, по суті. Вирішення питання про прийняття касаційної скарги до провадження здійснюється колегією Судової палати в адміністративних справах Верховного суду України у складі не менше 2/3 її чисельності (але не менше п'яти суддів). Засідання судової колегії має відбуватися протягом 15 днів з дня надходження скарги. Засідання суду з вирішення питання про прийняття касаційної скарги до провадження проводиться без виклику осіб, які беруть участь у справі. Це правило обумовлено тим, що на цій стадії адміністративного процесу суд має все необхідне, щоб прийняти певне процесуальне рішення за

встановленою законом процедурою. Прийнята судом ухвала про допущення скарги до провадження суду не може бути оскаржена і адресується суду для витребування справи в цілях її розгляду за винятковими обставинами та особам, які беруть участь у справі, разом із копією касаційної скарги [7, с. 615].

Справу за винятковими обставинами розглядає колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України за участі не менш двох третин її чисельності (але не менше п'яти суддів).

Як правило, розгляд справи проводиться в порядку письмового провадження. Це викликано тим, що обставини у справі судом не встановлюються, а свою позицію особи, які беруть участь у справі, мають право довести до відома суду завчасно у письмовій формі. Але якщо хоча б одна особа, яка бере участь у справі, заявила клопотання про розгляд справи у судовому засіданні за її участю, тоді суд розглядає справу у судовому засіданні [4, с. 879].

Повноваження Верховного Суду України за наслідками провадження за винятковими обставинами подібні до повноважень суду касаційної інстанції. Однак, на відміну від суду касаційної інстанції, Верховний Суд України стосовно вимог скарги в усіх випадках приймає постанову [8, с. 386].

За наслідками розгляду справи Верховним Судом України більшістю голосів від складу суду приймається одна з таких постанов: 1) про повне або часткове задоволення заяви; 2) про відмову в задоволенні заяви. Разом з тим судді, які не погоджуються з постановою, можуть висловити окрему думку, що додається до постанови (ч. ч. 1, 2 ст. 242 КАС України). Проте жодних правових наслідків для сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, окрема думка судді не тягне. Окрема думка як документ більшою мірою є морально-правовим вираженням мотивів і позиції судді чи суддів, що залишилися в меншості. Окрема думка може бути висловлена суддею не лише щодо тлумачення норми права, яку суди застосовували неоднаково, а й з питання правильності застосування норми процесуального закону, яка не виступає предметом провадження за винятковими обставинами. Наприклад, погоджуючись із тим, що норма матеріального права, можливо, справді застосована судами неоднозначно, суддя принципово заперечує проти розгляду цієї справи в порядку провадження за винятковими обставинами колегією суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України з тих підстав, що предмет спору виходить за межі адміністративної юрисдикції. З цього приводу такий суддя може викласти свою окрему думку з питань правильності застосування норм процесуального закону. Окрема думка може стосуватися також умотивування (обґрунтування) постанови, навіть якщо суддя погоджується зі змістом резолютивної частини постанови [4, с. 882].

Як і усі судові рішення, які приймаються судами України, так і судові рішення в адміністративному судочинстві, і зокрема постанови Верховного Суду України у провадженні за винятковими обставинами, повинні бути належним чином вмотивовані і обґрунтовані.

Зокрема, пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зобов'язує суди давати обґрунтування своїх рішень, але це не може сприйматись як вимога надавати детальну відповідь на кожен аргумент. Межі цього обов'язку можуть бути різними залежно від характеру рішення. Проте кожен важливий аргумент особи, яка подала скаргу за винятковими обставинами, повинен бути проаналізований і одержати відповідь, що зазначив і у своєму рішенні у справі «Проніна проти України» від 18 липня 2006 року Європейський суд з прав людини [9].

Вимоги до змісту постанови, яку Верховний Суд України постановляє за наслідками касаційного розгляду, сприяють логічній послідовності викладу матеріалів справи в постанові суду, а також зрозумілості та очевидності висновків, яких касаційний суд дійшов при розгляді скарги (заяви) про перегляд адміністративної справи за винятковими обставинами, повноті вирішення справи за наслідками розгляду адміністративної справи у частині оформлення судового рішення. Постанова Верховного Суду України, як і апеляційного та місцевого адміністративного суду, складається з вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин.

Вступна частина повинна містити основні реквізити постанови, за якими її легко ідентифікувати. У ній потрібно зазначити дату (число, місяць, рік) найменування адміністративного суду (Верховний Суд України), прізвища та ініціали професійних суддів і секретаря судового засідання. Прізвище та ініціали секретаря судового засідання не зазначаються у разі касаційного розгляду справи у письмовому провадженні, оскільки в цьому випадку судові засідання не проводяться. Після цього зазначаються прізвища, імена, по-батькові фізичних осіб (при потребі – із зазначенням посади посадової чи службової особи), повне найменування юридичних осіб чи органу, які є сторонами, третіми особами, їх представниками, із зазначенням їхнього процесуального статусу та предмет позову.

В описовій частині постанови, у свою чергу, повинні бути зазначені дані виникнення матеріального правовідношення, зародження спору у зв'язку з ним та виняткові обставини. У цій частині постанови мають бути чітко викладені вимоги позивача, заперечення відповідача і пояснення інших осіб, які беруть участь у справі, відобразитися обставини та характер спірних правовідносин, встановлені судами першої, апеляційної, касаційної інстанцій та виняткові обставини. Тобто в цій частині постанови визначається розвиток спору, опис обставин та заперечень сторін, висновки, до яких дійшли суди першої, апеляційної, касаційної інстанцій та встановлені судом виняткові обставини.

У свою чергу, в мотивувальній частині постанови знаходять своє відображення вирішені судом питання права. Тобто мотивувальна частина повинна переконувати у її законності. Всі найважливіші аргументи осіб, які беруть участь у справі, повинні бути ретельно проаналізовані та одержати відповідь.

У резолютивній частині постанови знаходять своє відображення припис суду, тобто відповідь суду на вимоги скарги (заяви) за винятковими обставинами. Спочатку суд викладає свій висновок про задоволення скарги повністю чи частково або про залишення її без задоволення. У разі задоволення скарги суд викладає свій висновок по суті кожної вимоги в обсязі, в якому їх було задоволено, шляхом використання повноважень визначених КАС України. Також в резолютивній частині постанови зазначається строк і порядок набрання нею законної сили та можливість її оскарження.

Після зазначення усіх вищезазначених даних постановою суду обов'язково повинна бути підписана, тобто скріплена підписами усіх професійних суддів, які розглянули справу колегіально, без винятків, так як цей реквізит є обов'язковий.

Висновки. Таким чином, під переглядом судового рішення за винятковими обставинами в адміністративному судочинстві слід розуміти сукупність процесуальних дій адміністративного суду та інших учасників процесу, спрямованих на встановлення наявності або відсутності передбачених законом підстав для повторного перегляду адміністративної справи у порядку касаційного провадження у випадках: неоднакового застосування Вищим адміністративним судом або Вищим адміністративним судом та іншим судом касаційної інстанції однієї й тієї самої норми права; визнання судових рішень міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, такими, що порушують міжнародні зобов'язання України та ухвалення на підставі них судових рішень.

За структурою судові рішення в адміністративному судочинстві в провадженні за винятковими обставинами повинні відповідати загальній структурі та вимогам до судового рішення із врахуванням особливостей щодо провадження за винятковими обставинами в адміністративному судочинстві.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне судочинство : підручник. – Вид. 2, перероб. і допов. / За заг. ред. Т.О. Коломєць. – К. : Істина, 2011 – 304 с.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Науково-практичний коментар / За ред. С.В. Ківалова, О.І. Харитонової / Ківалов С.В., Харитонова О.І., Пасенюк О.М., Аракелян М.Р. та ін. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2005. – 552 с.
3. Основи адміністративного судочинства в Україні: навч. посібник для юридичних факультетів та юридичних клінік / За заг. ред. Н.В. Александрової, Р.О. Куйбіди. – К. : Конус-Ю, 2006. – С. 282.
4. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / За заг. ред. Р.О. Куйбіди (видання друге, доповнене). – К. : Юстініан, 2009. – 976 с.
5. Постанова Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 11 квітня 2006 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 9. – С. 14–15.
6. Постанова Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 26 квітня 2006 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 9. – С. 14.
7. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / О.М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О.Н. Панченко, В.Б. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О.М. Пасенюка. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 704 с.
8. Демський А.Ф. Адміністративне процесуальне право України : [навч. посіб.] / Е.Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
9. Міністерство юстиції України // Електронний ресурс / Режим доступу : http://www.minjust.gov.ua/files/Pronina_63566_00.zip/.

